



INFORMÁTOR



XVI/2005/1

NITRA

OBSAH: • Dôležité informácie • Odznelo na zjazde SAS 2004 • Spoločensko-vedecké podujatia • Z činnosti múzeí • Archeológia vo svete • Ojienko archeologickej rady • Jubileá • Opustili naše rady • Nové publikácie • Upozornenie • Zmeny v členskej základni • Oznamy redakcie •

DÔLEŽITÉ INFORMÁCIE

Správa o činnosti Slovenskej archeologickej spoločnosti za rok 2004

Výbor Slovenskej Archeologickej spoločnosti sa v predchádzajúcom roku zišiel na štyroch oficiálnych zasadnutiach, na ktorých sa zaoberal otázkami organizácie a činnosti Slovenskej archeologickej spoločnosti (ďalej SAS).

Na základe požiadaviek členov, ako aj sekcie História skla výbor vyhotovil plán činnosti na rok 2004 a uchádzal sa o poskytnutie finančnej dotácie od Rady slovenských vedeckých spoločností (ďalej RSVS).

Pre SAS bola schválená dotácia 65 000 Sk, z ktorej sa financovali jednotlivé naplánované akcie. Okrem týchto finančných prostriedkov sa na realizáciu týchto, ako aj výborom dodatočne schválených akcií použili členské príspevky v hodnote 38 800 Sk.

V roku 2004 sa nám dotačné peniaze podarilo úspešne minúť, a to vďaka RSVS odsúhlasenému presunu v rámci jednotlivých plánovaných akcií.

Uplynulý rok bol bohatý najmä na vedecko-popularizačnú činnosť, ktorá sa realizovala i vďaka spolupráci s inými inštitúciami, napr. Archeologickým ústavom SAV, Archeologickým múzeom SNM, Slovenskou sklárskou spoločnosťou, Technickou univerzitou v Púchove, Katedrou všeobecných dejín FiFUK Bratislava (Studia Mediaevalia et Antiqua) a FF Trnavskej univerzity. Táto spolupráca je dokladom toho, že SAS sa snažila koordinovať a spájať činnosť v odbore archeológia na pomerne širokej platforme.

Odborná a vedecko-popularizačná činnosť sa uskutočňovala vo forme prednášok, kolokvií a seminárov.

SAS v spolupráci s AÚ SAV v Nitre pripravila dňa 18. 5. 2004 kolokvium „**Stav a perspektívy výskumu stredovekých opevnených sídel na Slovensku**“. Odznelo tu dvanásť príspevkov poskytujúcich prehľad výskumu, spracovania a prezentovania problematiky opevnených sídel. Pozitívnym momentom, vnášajúcim do témy interdisciplinárny pohľad, bola aktívna účasť zástupcov Slovenskej hradovednej spoločnosti ASA, Krajských pamiatkových úradov, Historického ústavu, niektorých múzeí a ďalších odborníkov zaoberajúcich sa problematikou hradov a menších opevnených sídel.

Kolokvium „**Dom mŕtveho – úprava hrobovej jamy**“ sa pripravilo pod záštitou SAS a AÚ SAV v dňoch 29. – 30. 11. 2004 v budove AÚ SAV v Nitre. Tohto vedeckého podujatia sa zúčastnili domáci bádatelia a hostia z Českej republiky. V auditóriu boli zastúpení študenti archeológie z UKF v Nitre, Trnavskej univerzity v Trnave a Univerzity Komenského v Bratislave. V priebehu dvoch dní odznelo šestnásť referátov, ktoré budú publikované v časopise Študijné zvesti AÚ SAV.

V spolupráci s Archeologickým múzeom SNM sa v jeho priestoroch v decembri 2004 uskutočnilo jednodňové kolokvium „**Germánska keramika z neskorej doby rímskej točená na kruhu**“. Išlo už o tretí ročník neformálneho stretnutia odborníkov na dobu rímsku, ktorý prezentovali a diskutovali o svojich poznatkoch o analyzovaní a vyhodnocovaní germánskej keramiky v barbariku. Stretnutia sa zúčastnili bádatelia zo Slovenska, z Čiech a z Rakúska.

Sekcia História skla SAS usporiadala dňa 7. 10. 2004 v spolupráci so Slovenskou sklárskou spoločnosťou

Informátor SAS XVI/2005/1

Informátor SAS XV/2004/2



a Archeologickým ústavom SAV kolokvium „**História skla 2004**“. Bolo to v poradí štvrté multidisciplinárne stretnutie odborníkov a záujemcov o výskum historického skla. Na podujatí sa prezentovalo 30 účastníkov zo štrnástich rôznych inštitúcií zo Slovenska, z Čiech a z Rakúska. Referáty, ktoré na stretnutí odzneli, budú publikované ako Supplementum Informátora „**História skla 2002, 2003 a 2004**“.

Každoročné, v poradí už trináste, „**Stretnutie východoslovenských archeológov**“ zorganizovala SAS v spolupráci s AÚ SAV dňa 24. 11. 2004 v Spišskej Novej Vsi.

Stretnutie zamerané na „**Výsledky aktuálnych archeologických výskumov a príspevky z teoretického bádania na východnom Slovensku**“ bolo venované nedožitým 70-tinám Františka Javorského.

Dňa 16. 4. 2004 sa Bratislave uskutočnilo odborné „**Stretnutie archeológov klasickej a rímsko-provinciálnej archeológie**“, ktorého organizátorom bolo SNM v spolupráci so SAS.

Slovenská archeologická spoločnosť vyvíjala v uplynulom roku aj vlastnú edičnú činnosť a podieľala sa na publikačnej vedecko-popularizačnej činnosti v spolupráci s inými inštitúciami. V roku 2004 sa SAS podarilo zostaviť a vydať „**Bibliografiu slovenskej archeológie za roky 1995 a 1996**“. Výbor v druhej polovici roka 2004 schválil finančné prostriedky na vydanie štyroch publikácií mimo schváleného plánu činnosti a rozpočtu na rok 2004:

MEDEA – Studia Mediaevalia et Antiqua VIII. Bratislava 2004

Ján Lichardus 1939 – 2004. Biografia - Bibliografia – Spomienky. Nr.3. Nitra 2005

Bohuslav Novotný 1921 – 1996. Biografia - Bibliografia – Spomienky. Trnava 2004

Kult a mágia v materiálnej kultúre. Zborník z konferencie „**Kult a mágia v materiálnej kultúre**“. Bratislava 2004

V roku 2004 opäť vyšli dve čísla **Informátora (XV)**, v ktorom sme vás informovali o činnosti výboru SAS a o dianí v archeologickej obci v rokoch 2003 – 2004, resp. o akciách pripravovaných na rok 2005.

Dňa 21. 10. 2004 mali členovia spoločnosti možnosť zúčastniť sa exkurzie v Magyar Nemzeti Múzeum v Budapešti. Účastníci exkurzie si prezreli novo inštalovanú archeologickú expozíciu, ako aj ďalšie stále expozície múzea. Prehliadka bola spojená s odborným komentárom v slovenčine, ktorý nám poskytla študentka archeológie z budapeštianskej univerzity. Za pomoc pri zorganizovaní exkurzie patrí vďaka aj Dr. Lászlóvi Kocsisovi z MNM.

Aj v uplynulom roku sme sa stretli na tradičnom Zjazde Slovenskej archeologickej spoločnosti spojenom s Výročnou členskou schôdzou. Konal sa v dňoch 19. – 20. 4. 2004 v kongresovom centre Slovenskej akadémie vied na zámku v Smoleniciach za účasti 61 členov SAS. Po rokovaní výročnej členskej schôdze tu odznel blok referátov zaoberajúcich sa aktuálnymi otázkami archeologického výskumu na Slovensku doplnený diskusiami k jednotlivým témam.

Koncom roka 2004 sme v členskej základni evidovali 332 členov potom, ako o zrušenie členstva požiadali traja členovia. Mnohí z členov nekomunikujú so SAS viac ako 2 roky. Výbor sa na svojich zasadnutiach touto otázkou niekoľkokrát zaoberal a predostrel ju aj Valnému zhromaždeniu členov na Zjazde 2004. V zmysle §6 odseku 2b stanov SAS pri SAV, môže členstvo zaniknúť vylúčením člena, ktorý nezaplatil povinné príspevky za obdobie dlhšie ako 2 roky. Valné zhromaždenie členov dňa 19. 4. 2004 odsúhlasilo návrh výboru SAS, aby s platnosťou od 1.1. 2005 členovia, ktorí majú nevyrovnané členské poplatky za obdobie dlhšie, ako je bežný kalendárny rok, nedostávali tlačené a iné materiály od SAS a nebola im poskytnutá prípadná finančná podpora pri realizovaní podujatí organizovaných spoločnosťou. Do 1. 1. 2005 mal každý člen možnosť vyrovnat' svoje dlhy voči SAS.

Výbor sa na svojich zasadnutiach zaoberal otázkami zefektívnenia výmeny informácií medzi SAS a jej členmi, resp. inými záujemcami. Diskusie sa viedli v zmysle vytvorenia vlastnej webovej stránky. Žiaľ, nepodarilo sa ju vytvoriť v roku 2004. Od začiatku roku 2005 sa na nej pracuje a v súčasnosti, i keď zatiaľ nie vo finálnej podobe, je prístupná pod stránkou Archeologického ústavu SAV na adrese www.archeol.sav.sk.

Eva Fottová

Návrh plánu činnosti na rok 2005

Na základe žiadostí členov SAS vypracoval Výbor nasledujúci plán činnosti na rok 2005.

Zjazd slovenských archeológov a Valné zhromaždenie
spoluorganizátor podujatia.: Archeologický ústav SAV
Kováčová 19. – 20. 4. 2005

Kolokvium „Keramické nádoby 1000 – 1700 v severovýchodnom Uhorsku“
Trebišov október 2005

XIX. sympóziu o staršej dobe bronzovej v českých zemiach a na Slovensku
spoluorganizátormi podujatia - Archeologický ústav SAV, Tekovské múzeum Levice, Slovenská archeologická

spoločnosť pri SAV
Levice: 4.-6. 10. 2005

Kolokvium "Postmortálne praktiky – sekundárne zásahy do hrobov"

spoluorganizátormi podujatia - Archeologický ústav SAV, Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV
Nitra 21. - 22. 11. 2005

Stretnutie východoslovenských archeológov

október- december 2005

Kolokvium "Germánska keramika "

Bratislava november - december 2005

Informátor 1-2/2005 - vydanie periodika

Exkurzia 2005

Bibliografia slovenskej archeológie 1997-99 - zostavenie a vydanie publikácie

Prednášková a osvetová činnosť

priebežne jún - november

Informácie o pridelených financiách v rámci dotácie Rady slovenských vedeckých spoločností (RSVS) a následne aj v rámci zdrojov SAS budú zverejnené po schválení RSVS na internerovej stránke.

ODZNELO NA ZJAZDE SAS 2004 (II. časť)

Znaky monoteizmu Achnatona a Mojžiša

Pred časom sa v našej tlači objavil článok, ktorý informoval čitateľov, že nie Mojžiš je pôvodca monoteizmu, ale bol to pred ním egyptský faraón Achnaton. V tejto prednáške by som sa chcel dotknúť tejto problematiky a z archeologického hľadiska ozrejmiť tieto skutočnosti.

Pokusím sa aspoň v krátkosti načrtnúť profil tohto faraóna, ktorý počas svojho panovania otriasol základmi egyptskej tradície, keď odvrhol tradičných egyptských bohov a zaviedol kult Atona, čiže boha Slnka.

Achnaton, sa narodil ako druhý syn Amenhotepa III. a jeho manželky Teje. Princ, vlastným menom Amenhotep, po smrti svojho staršieho brata, trónneho princa Thutmoseho nastúpil na trón ako Amenhotep IV. Získal si obidve koruny – Horného i Dolného Egypta. Niekoľko rokov po svojom nástupe na trón si zmenil meno na Achnaton („Milý Atonovi“), čím naznačil svoj nový nábožensko-politický program. Vládal v Egypte v rokoch 1372 – 1355 pred Kr. Spolu s Ramessem II. to bol najdôležitejší faraón Novej ríše. Záujem o jeho osobu sa zvýšil po objave hrobu jeho syna, resp. synovca a nástupcu Tutanchamóna v roku 1922. Zatiaľ čo Ramesse II. predstavuje ideálny obraz faraóna stelesňujúceho moc, veľkosť a majestát, Achnaton fascinuje niečím úplne iným. Vnímame pritom dva aspekty jeho života. Z jednej strany je to oblasť jeho emocionálneho života spájajúceho sa s jeho manželkou, slávnou Nefertiti, ktorá kráľovi porodila šesť dcér. Druhý aspekt života je oveľa zásadnejší, pretože je to jeho nová náboženská orientácia, ktorá mala dopad nielen na náboženský život, ale aj na politický, spoločenský.¹

Amenhotep IV. si vyvolil boha Atona za jediného a zvrchovaného vládcu a on sám sa stal jeho vyznávačom. Súčasne prijal meno Achetaton, čo znamená „služiaci Atonovi“.

Na trón nastúpil už ako 17. ročný. Jeho manželkou sa stala žena záhadného pôvodu – Nefertiti. Jej meno znamená „kráska prišla“. Dodnes sa pokladá za najkrajšiu ženu Egypta. Predpokladá sa, že bola dcérou hodnostára Ajeho, ktorý z tohto šobáša vyťažil kariéru. Za faraóna bol Amenhotep IV. korunovaný v Tébach, v administratívnom a náboženskom centre krajiny. Práve tu začal Amenhotep IV. aj svoj nábožensko-politický prevrat.

Z historických správ sa dozvedáme, že kvôli tejto jeho novej orientácii došlo vnútri krajiny k rôznym nepokojom, a preto Achnaton musel stiahnuť vojská z pohraničných oblastí Egypta, čiže z Kanaánu a zo Sýrie, čím zanikla ochrana kanaánskych miest. Mestá sa začali vzájomne napádať, a okrem toho boli ohrozované zvonka rôznymi silnými kmeňmi. Medzi inými sa v amarnských tabuľkách spomína aj kmeň „APIRU“, ktorý sa podľa názoru archeológov považuje za kmene Hebrejov, ktoré začali postupne osídľovať krajinu. Podrobnejšie analýzy si však budú vyžadovať ešte veľa usilovnej práce.

Začiatok vlády Amenhotepa bol vcelku pokojný. Nepochybnil existenciu egyptského panteónu, ani sa nestaval proti kultu najvyššieho z egyptských bohov Amona. Amon bol nielen najvyšším, ale aj najsilnejším bohom. Boli mu zasvätené chrámy v Karnaku (miesto, kde mali chrámy iba najvýznamnejšie božstvá), slúžili mu veľké zástupy kňazov, ktorí mali obrovský politický, spoločenský a náboženský vplyv. Amonovi bola zasvätená celá ríša a bol





ochranom faraóna a jeho rodiny. Samotné meno Amenhotep znamená „Amon je spokojný“. Faraón však už v tomto období uctieval nové božstvo - Atona.

V treťom roku svojho panovania nechal Amenhotep vystavať Atonovi v Karnaku chrám, a tým ho povýšil nad všetkých ostatných bohov. Aton bol bohom Slnka, darcom života. Zobrazovaný bol ako slnečný kotúč s otvorenými dlanami na konci lúčov. Stredobodom nového náboženstva sa stal faraón Amenhotep IV. a kráľovská rodina – Nefertiti a jej dcéry. Oni boli prostredníkmi medzi ľuďmi.

Asi v 5. roku vlády prestali Karnak a Téby vyhovovať náboženským predstavám panovníka a celá reforma nabrala na intenzite. Kráľ nechal vystavať nové hlavné mesto. Nazval ho Achetaton, čo znamená „obzor Atonov“ alebo „obzor slnečného kotúča“. Mesto stálo na mieste, ktoré faraónovi zjavil sám Aton, a to 300 km severne od Téb (dnešná osada Tel el-Amarna). V Achetatone sa postupne presadil monoteistický charakter náboženstva. Kráľ nechal zatvoriť všetky chrámy zasvätené iným božstvám, zrušil bohov podsvetia Osirisa a Sokara. V 13. alebo 14. roku vlády zomiera Nefertiti. Meritaton a Anchesenpaaton sa vydali za svojho otca, ale ani jedna neporodila Achnatonovi syna. Zvyšok jeho vlády bol pokojný. V 17. roku vlády Achnaton zomiera, pravdepodobne ho zavraždil jeho svokor Aje. Návrat k tradíciám prebehol veľmi rýchlo, pretože nová reforma nezapustila hlboké korene. Aton aj samotný Achnaton čoskoro upadli do zabudnutia. Po ňom nastupuje Tutanchamon, jeho synovec (pretože nemal synov). Ten upevnil moc Amonových kňazov a nastolil stabilitu v štáte. V skutočnosti však zaňho vládol Aje, keďže Tutanchamon mal len 9 rokov. Po 10 rokoch vlády bol zavraždený.²

Achnaton postavil v Amarne nové hlavné mesto pod názvom Achet-Aton, pričom stavby v tomto nilskom údolí poznačil prvkami svojho nového svetového náhľadu. Zatvoril Amonov chrám, čím si znepriatelil veľmi vplyvných Amonových kňazov. Navyše dal takrečeno pred dvere Amonovho chrámu postaviť nový chrám ku cti Atona. Historici si kladú otázky: kto bol vlastne tento Achnaton? Bol to vizionár alebo rojko, bludár alebo obrazoborec? Dostal všetky tieto prívlastky počas dejín.³

Mnohí videli v Achnatonovi objaviteľa monoteizmu, pretože požadoval výlučné uctievanie boha Atona, čiže slnka ako kotúča, gule, alebo svetla. Táto vskutku neslýchaná udalosť sa mala udiť súbežne v čase, kedy vznikol iný monoteizmus, čiže ten, ktorého pôvodcovia sú Hebreji, resp. Mojžiš. Boli medzi oboma týmito náhľadmi nejaké závažné súvislosti?

Je zrejme, že pri týchto otázkach ide aj o teologicko-politické korene židovstva, kresťanstva i islamu, ako aj o štruktúry, ktoré z nich povstali. Egyptológ Alain Zivie varuje pred unáhlenými úsudkami v tom zmysle, že vynájdением monoteizmu sa skončila éra tolerancie a vyklíčil zárodok totalitarizmu a intolerancie. Tieto názory sa odôvodňujú tým, že Achnaton bol netolerantný, že hrozil záhubou tela, ducha a duše. Takéto úvahy však pozostávajú zo zmesi faktov, hypotéz a fantázie, ktoré neraz hraničia až s preludmi a hystériou.

Autor si kladie otázku, či bolo skutočne a systematicky zakazované uctievanie iných božstiev. Mnohé fakty hovoria proti tomu. Boli naozaj zrušené alebo odstránené staré pohrebné rituály? Ako možno potom vysvetliť skutočnosť, že tieto rituály existujú naďalej? Z výskumov vyplýva, že Achnatonova revolúcia mohla spôsobiť relatívny zlom, ktorý sa však obmedzil iba na oblasť kráľovského dvora, a nie na celý Egypt.⁴

Achnaton nezanechal po sebe nijakú náboženskú knihu a jeho náboženstvo nepatrí do učebníc. Božie slovo je v tomto náboženstve úplne nepredstaviteľné, pretože nový ohlasovaný boh zostáva úplne nemý. Aton nerozpráva, ale jeho ohlasovateľ hovorí o ňom. Odkázani sme pritom na svedectvá, ktoré pochádzajú z nápisov kráľa a jeho úradníkov.⁵ V nich sa vždy hovorí o náuke, alebo o výučbe Achnatona, ktorú kladie do srdca svojich poddaných. Tu sa však jedná o ústne poučovanie, pretože sa nikde nenašla stopa po nejakých teologických traktátoch. Achnaton zanechal po sebe na hraničných stélach svojej novej rezidencie dva rôzne texty oslavnej básne na boha Atona, veľký hymnus o Slnku, ktorý sa našiel v hrobe Ajeho a víťazný nápis v ďalekej Núbii, ktorý tam dal zhotoviť tamjší vicekráľ v mene faraónovom. K tomu sa pridružujú ešte niektoré nápisy z počiatku jeho panovania a ďalšie hymny. Z týchto textov možno vyčítať jasnosť a jednoduchosť tohto náboženstva.

Achnatonov spev o slnku je preniknutý vrúcny náboženským citom voči slnku, ktoré personifikuje ako božstvo. V texte tohto spevu sa hovorí: „Krásne žiaríš na horizonte neba, ty životodarné slnko, ktoré dáva život. Vyšlo si na východnom horizonte a každú krajinu naplňaš svojou krásou. Si pekné, veľké a žiariace, vysoko nad každou krajinou. Tvoje lúče sa rozprestierajú nad každou krajinou až na koniec všetkého, čo si stvorilo.“ Achnaton vyslovuje svoj obdiv k slnku, ktoré prebúda a udržuje život. V ňom vidí príčinu stvoriteľského aktu všetkého bytia. V ďalšej časti tejto modlitby hovorí ešte konkrétnejšie o slnku ako stvoriteľovi všetkého čo jestvuje. „Aké mnohoraké sú tvoje diela, ktoré sú skryté pred pohľadom, ty jediný boh, ktorému nik nie je podobný. Ty si stvoril zem podľa svojho želania, celkom sám, s človekom, dobytkom, i všetkou zverinou, so všetkým, čo je na zemi, čo behá na svojich nohách a so všetkým, čo je hore a lieta na svojich krídlach.“⁶

K tomuto Achnatonovmu náboženstvu sa pridružujú aj ďalšie svedectvá, predovšetkým obrazy, ktoré predstavujú boha Atona a kráľovskú rodinu, tiež bohatú architektúru a iné motívy v hrobách vysokých kráľovských úradníkov. Toto všetko nám umožňuje urobiť si dokonalú predstavu o paláci, chráme a prejavoch náboženského kultu. Achnaton prezentuje svoju náuku predovšetkým efektívnymi obrazmi, ktoré znázorňujú slnečné lúče Atona a pod nimi rôzne výjavy rodinnej idyly. Vďaka novým objavom v Amarne, kde sa našli dobre zachované obrazy, môže byť táto epocha veľmi dobre zdokumentovaná.



z tohoto obdobia v oblasti Záhoria. Poukázala aj na geografické odlišnosti, ktoré sa odzrkadľujú vo vývoji osídlenia a spomenula výsledky z najnovších archeologických výskumov v Skalici a Radošovciach.

Ako to už býva zvykom na konferenciách o neolite a eneolite, aj teraz boli prihlásené referáty usporiadané chronologicky. Samostatný blok prednášok, venovaný dlhoročnému výskumu v Hlinsku u Lipníka nad Bečvou, tvoril ucelený komplex a autori v ňom auditorium oboznámili s doterajšími výsledkami grantového projektu. Počas konferencie odzneli nasledovné referáty: **I. Cheben**, Hlinené predmety zo železovského sídliska v Bajči; **I. Kuzma**, Súčasný stav v skúmaní rondelov na Slovensku; **M. Vaškovych**, Sídlisko kultury s lineární keramikou v Nechvalíně; **J. Ďuriš**, Eneolitické nálezy z výskumu v Nových Zámkoch; **T. Berkovec**, Vedrovce v mladší fázi osídlení kultury s lineární keramikou; **M. Vokáč**, Předběžné výsledky studia broušené kamenné industrie z Těšetic-Kyjovic; **M. Soják**, Neolitické osídlenie na trase diaľnice D1 Spiš v roku 2003; **M. Bielich**, Nálezy železovskej skupiny zo Žemberoviec; **Z. Farkaš**, Neolitické a eneolitické osídlenie jaskyne Dzeravá Skala pri Plaveckom Mikuláši; **M. Šmíd**, Osídlení Romžské nivy v neolitu a eneolitu; **E. Ulrychová**, Brousky neolitu západního Jičínska - petrografický rozbor; **E. Ulrychová**, Keramické pupky zvířecí podoby z neolitu Jičínska; **J. Kovárník**, Moravská malovaná keramika mladšího stupně z Hnanic u Znojma; **R. Hreha**, Neolitické nálezy z Košic Galgovca a Červeného raka; **I. Pavlů - P. Květina**, Artefakturní odpad na neolitickém sídlišti; **M. Končelová**, Struktura osídlení kultury s LnK ve východních Čechách; **J. Pavúk**, Ku klasifikácii a chronológii neskorého neolitu na východnom Slovensku; **M. Zápotocká**, Fáze české vypíchané keramiky; **M. Metlička**, Sídlisko schussenriedské kultury v Bdeněvsí, okr. Plzeň - sever; **M. Vokáč - M. Kuča - A. Přichystal**, Využití amfibolického dioritu brněnského masívu v pravěku jižní Moravy; **V. Janák - A. Přichystal**, Staroneolitická dílna na výrobu broušené industrie v Holasovicích; **G. Nevizánský**, Aktuálně problémy boletářské skupiny na Slovensku; **A. Krenn-Leeb**, Neues zur Jevišovice-Kultur in Niederösterreich; **E. Horváthová**, Príspevok k súčasnému poznaniu badenskej kultúry na výšinnom sídlisku Dreveník; **K. Tunia**, Cmentarzysko kultury ceramiki sznurowej w Kocmyrzowie, pow. Krakow; **R. Malček**, Eneolitické nálezy z Borovej hory vo Zvolene, **M. Hložek - M. Gregerová**, Multidisciplinárny technologická analýza neolitické keramiky.

V bloku venovanom výšinnej osade badenskej kultúry v Hlinsku pri Lipníku nad Bečvou postupne odzneli referáty: **J. Pavelčík**, Příspěvek k poznání sídelní struktury osady Hlinsko; **J. Pavelčík**, Stavební technické prvky budov z Hlinska; **R. Foltýnová - L. Šebela**, Petrografie keramiky z osady badenskej kultury Hlinsko; **A. Přichystal - L. Šebela**, Suroviny štípané industrie z osady badenskej kultury Hlinsko; **M. Nývltová-Fišáková - L. Šebela**, Příspěvek k poznání archeozoologie osady badenskej kultury v Hlinsku; **Z. Schenk - L. Šebela**, Příspěvek k poznání osídlení okolí výšinné osady Hlinsko.

Neodmysliteľnou súčasťou konferencií v posledných rokoch býva exkurzia. Tohtoročná bola zameraná na archeologickú topografiu severnej časti Záhoria, najmä na polohy nálezísk od staršej doby kamennej až po obdobie doby laténskej a obdobie stredoveku (Podbranč - hrad Branč, na ktorom realizovalo Záhorské múzeum Skalica dlhodobý výskum; Holíč - zámok). Účastníci sa oboznámili nielen s etnografickými pamiatkami v tejto oblasti (Sobotište - Múzeum družstevníctva a Habánsky dvor; Holíč - Múzeum holičskej fajansy) ale aj so širšími historickými súvislosťami česko-slovenskej histórie (Myjava - múzeum SNR; Brezová pod Bradlom - mohyla M. R. Štefánika na Bradle). Pre nepriaznivé počasie v závere exkurzie bola vynechaná prehliadka kostolíka sv. Margaréty v Kopčanoch, kde sa v tomto i predchádzajúcich rokoch skúma jeho okolie. V posledný deň konferencie sa najvytrvalejší účastníci oboznámili s historickým vývojom Skalice a prezreli si jeho architektonické pamätihodnosti a expozíciu Záhorského múzea v Skalici za odborného sprievodu PhDr. V. Drahošovej.

Ivan Cheben

13. stretnutie východoslovenských archeológov

V poradí 13. stretnutie archeológov z východného Slovenska sa konalo dňa 24. novembra 2004 v Spišskej Novej Vsi, v priestoroch Konfederácie politických väzňov Slovenska. Cieľom tohto i doterajších stretnutí je informovať o najnovších terénnych výskumoch a poznatkoch z oblasti archeológie z územia východného Slovenska, ako aj o problémoch s aplikovaním pamiatkového zákona č. 49/2002 Zb. v praxi. Pracovné stretnutie bolo venované nedožitým 70-tinám regionálneho archeológa - Františka Javorského (1934-2000).

Na rozdiel od predchádzajúcich rokov sa stretnutia zúčastnilo menej účastníkov, čo možno dať na vrub výraznej nepriazni počasia. Z 11-tich prítomných archeológov a zástupcov Krajských pamiatkových úradov v Prešove a pracoviska v Levoči bolo z 10-tich nahlásených referátov prednesených týchto 7:

Marián Soják: Osobnosť F. Javorského a jeho prínos v archeológii Spiša

Marián Soják: Archeologické výskumy a nálezy na Spiši

Marta Kučerová: Záchraný výskum na lokalite Kežmarok - Pri ošipárni

Elena Mirošayová: K otázke južných vplyvov na území Košickej kotliny v dobe halštatskej

Eva Horváthová: Sídliskové objekty badenskej kultúry na východnom Slovensku

Július Béreš: Aktuálne problémy výsledkov pri investičných stavbách

Július Béreš: Územné plány obcí



Prínos F. Javorského pre archeológiu na Spiši bol zhodnotený nielen v samostatnej prednáške, ale aj na panely s fotografickou dokumentáciou najdôležitejších lokalít, ktoré F. Javorský - či už samostatne, alebo v spolupráci s ďalšími archeológmi - skúmal. Z nespočetného množstva nálezísk hodno spomenúť výskumy zaniknutých stredovekých osád a sakrálnych objektov, či záchranné exploatacie v historických jadrách spišských miest a na ohrozovaných otvorených sídliskách: Smižany - Štrkovisko IV (1976), Levoča - Vojenské cvičisko (1978), Chrasť nad Hornádom - Kostol sv. Ducha (1979), Spišská Nová Ves - ulica Sovietskej armády a sídlisko Východ / dnešná Zimná ulica/ (1980), Levoča -

Košická brána (1981), Pavľany - Krigov (1981), Poprad-Spišská Sobota - Stojany (1983). Vyvrcholením jeho výskumných aktivít boli najmä odkryvky v Spišských Tomášovciach na slovanskom Čingove.

Okrem zaujímavých referátov vyvolal živú diskusiu referát J. Béreša, poukazujúci na problémy s uplatňovaním nového pamiatkového zákona v praxi.

Marián Soják

Tretí ročník kolokvia o germánskej keramike z doby rímskej

Dňa 16. decembra 2004 pokračovalo už tretím ročníkom kolokvium zamerané na problematiku chronológie a typológie keramiky z germánskych sídlisk na juhozápadnom Slovensku. Kolokvia sa pravidelne zúčastňujú bádatelia z Rakúska, z Českej republiky a zo Slovenska. Hostiteľom akcie bolo, tak ako v minulých rokoch, Archeologické múzeum SNM v Bratislave. Témou tohtoročného stretnutia, organizovaného V. Varsikom z AÚ SAV a V. Turčanom z AM SNM Bratislava boli nálezové celky zo sídlisk z mladšej doby rímskej, konkrétne datované mincami do druhej poloviny 3. storočia. Predstavené boli nálezy z Bratislavy-Vajnora (V. Varsik), z Bratislavy-Devínskej Novej Vsi a z Lábu (K. Elschek) a zo Stupavy (V. Turčan). Kolokvium, podobne ako v predchádzajúcich ročníkoch, finančne podporila Slovenská archeologická spoločnosť pri SAS. Na záver sa uskutočnilo spoločenské stretnutie, na ktorom sa účastníci zhodli na potrebe udržania tradície kolokvií za aktívnej účasti kolegov z Brna, ktorí prisľúbili prezentovať vlastný materiál, korešpondujúci s nálezmi z juhozápadného Slovenska. Na základe dohody s riaditeľom AM SNM Dr. J. Bartíkom. PhD., budú výťahy z príspevkov z kolokvia publikované v zborníku SNM Archeológia v roku 2005.

Vladimír Turčan - Vladimír Varsik

Z ČINNOSTI MÚZEÍ

Pálená krása. Tehly a tehliarske značky. Na margo jednej výstavy a publikácie

Zatiaľ iba krátko fungujúce Mestské múzeum v Pezinku sa v rámci svojich muzeálnych aktivít prezentovalo v júli až septembri minulého roku ojedinelou výstavou "Pálená krása", s podtitulom "Tehly a tehliarske značky". Iniciátormi a organizátormi výstavy boli P. Prospechová a P. Wittgrüber z Mestského múzea v Pezinku, vystavenými predmetmi sa na výstave podieľali aj Archeologické múzeum SNM v Bratislave, Mestský úrad ochrany pamiatok v Bratislave, Západoslovenské múzeum v Trnave a súkromní zberatelia M. Blahovský a Š. Gavorník zo Svätého Jura. Pri príležitosti výstavy bol vydaný aj rovnomený katalóg, ktorého poslaním je predstaviť poznatky o výrobe tehliel v jednotlivých dejinných etapách a značkách na tehliach. Z toho dôvodu je publikácia rozdelená do dvoch častí. Textová časť obsahuje štyri príspevky venované problematike tehliarstva od doby rímskej po obdobie po druhej svetovej vojne. V katalógovej časti je prezentovaných spolu 216 kusov tehliarskych výrobkov formou fotografií.

V prvom príspevku, "Tehliarstvo v dobe rímskej", poskytuje I. Bazovský stručne a v zhrnutej forme prehľad informácií o rímskom tehliarstve, pričom si všimá počiatky používania tehliel v stavebnej technike ako nový fenomén na našom území a opisuje základné druhy rímskych tehliel. Čerpajúc z Vitruvia predstavuje v stručnosti princípy a konštrukciu podpodlažného vykurovania miestností v rímskych stavbách. Zároveň však poukazuje aj na častejšie



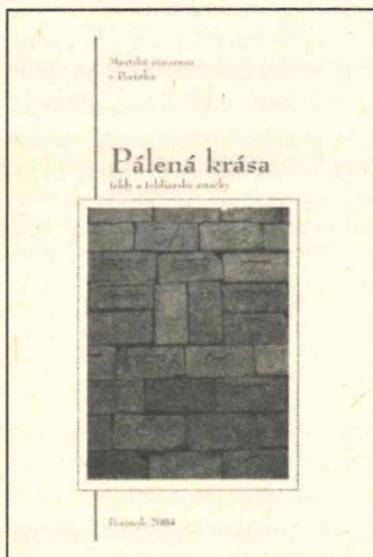


výskyt strešnej krytiny v porovnaní s tehľami. Encyklopedickým spôsobom sa autor dotýka problematiky rímskych stavieb na Slovensku, resp. stavieb so zachovanou rímskou stavebnou technikou. Záver príspevku I. Bazovského predstavuje exkurz do problematiky kolkovaných rímskych tehliel, kde spôsobom prístupným aj laikovi osvetľuje spôsob kolkovania a spôsob skracovania názvov légii na kolkoch. Naďalej otvoreným problémom zostáva otázka interpretácie odtlačkov obuvi a zvieracích labiek na tehľách ako tehliarskych značiek. Písané slovo je doplnené obrázkami základných druhov rímskych tehliel, podpodlažného vykurovania a najbežnejších typov kolkov na tehľách.

Širokú problematiku stredovekého tehliarstva sa v príspevku "Tehla v stredoveku" snaží zhrnúť P. Nagy. Zrejme z dôvodu rozsahových možností publikácie sa jeho príspevok musel obmedziť iba na doslova kusé a stručné informácie o jednotlivých druhoch stavebnej keramiky, tehľách, dlaždicách, strešnej krytine, potrubíach a architektonických článkoch. Na základe málo dostupnej literatúry oboznamuje čitateľov s technológiou výroby tehliel a s výrobnými zariadeniami - tehliarskymi pecami. Na margo problematiky pertraktovanej v príspevku P. Nagya je nutné, v prípade používania termínu "prstovaná tehla", "prstovka" (s. 6), upriamiť pozornosť na názor P. Löveia, ktorý v súlade s rakúskymi bádateľmi používa pre tieto tehly názov kanelované tehly. Pre ich výrobu je charakteristické, že v matrici (forme) bola jedna stena tehly upravená bochníkovito, a potom boli do nej pomocou opáleného konára ryté žliabky. Dôvodom bola snaha o vyššiu priľnivosť tehliel s maltou v murive (Lövei 2002, 225, pozn. 10). Už z bežného pohľadu na niektoré z "prstoviek" je evidentné, že žliabky (na základe ich šírky, s akceptovaním zmršťovania keramickej hmoty v procese výpalu) nemohli byť vytvorené prstami. Zrejme dôsledkom neujednotenej redakcie sú niektoré nezmyselné slovné spojenia (s. 7).

Za hodnotný možno považovať príspevok M. Hrubalu, "Pezinské tehliarstvo v novoveku do r. 1895", v ktorom prezentuje výsledky archívneho bádania o tehľách v Pezinku, kde je ich produkcia živá doposiaľ. Cenné sú údaje o rozsahu pezinskej tehliarskej produkcie a cenách tehliel od začiatku 17. stor. po koniec 19. stor. (známa Rösslerova tehleňa). Myslím si, že ak by sa podarilo spracovať hospodárske dejiny každého zo známych tehliarskych produkčných centier na takej úrovni, ako to ukázal M. Hrubala, znamenalo by to výrazný posun v začínajúcom bádani o tehľách na Slovensku.

Vyčerpávajúcím spôsobom prenikol do problematiky tehelní a ich produkcie v 19. a 20. stor. na Slovensku J. Herman v príspevku "Tehelne na Slovensku". Predstavil v ňom krátke dejiny používania tehliarskych strojov a pecí a načrtnol podrobné zhrnutie faktografických údajov o tehelních (doba trvania, počty pracovníkov, produkcia, majitelia a pod.). Jeho príspevok sa takto stáva cenným východiskom ďalšieho systematického štúdia problematiky výroby tehliel (s. 13), najmä v mladšom novoveku. Osobitne cenné je to najmä z dôvodu, že väčšina tehliel prezentovaných v katalógovej časti publikácie prináleží práve do tohto časového úseku. Neodpušiteľným negatívom Hermanovho príspevku je, že neuvádza pramene a literatúru, čo je pre už spomenuté začiatky bádania o dejinách tehliarstva mimoriadne potrebné.



V katalógovej časti je na 29 stranách publikovaných spolu 216 stredovekých a novovekých tehliarskych výrobkov formou fotografií a tabuliek údajov (rozmery, značka, datovanie, miesto nálezu a uloženia, poznámka). Väčšina z tehliel pochádza z juhozápadného Slovenska, niekoľkými kusmi je zastúpené aj stredné a východné Slovensko. Iba nepatrný počet tehliel, zväčša stredovekých, je datovaný, čo, myslím si, v plnej miere odzrkadľuje súčasnú úroveň poznatkov o možnostiach datovania tehliel, ktorých pôvod je v prípade exponátov pezinskej výstavy na búraniskách historickej architektúry. Hodnota publikácie, a predovšetkým jej katalógovej časti, prevyšuje rámec výstavy, pri príležitosti ktorej bola vydaná. Publikované tehly a značky umožňujú rámcové regionálne zatriedenie aj ďalších nálezov. V prípade tehliel v katalógu, ktorých provenienciu je nutné hľadať na území mesta Nitra, došlo zrejme čítaním z fotografie k nesprávnemu prepisu značky, napr. pri tehle kat. č. 130 má byť správne VEROZS és TARCA. Tehly s touto značkou sú známe zo zachovanej architektúry zistenej archeologickými výskumami v Nitre na Mostnej ulici v roku 2004 a je ich možné datovať do posledných dvoch dekád 19. stor. Tehly so značkami sú v katalógu usporiadané podľa zbierok, z ktorých pochádzajú, hoci v niekoľkých prípadoch nebol tento princíp dodržaný. Pre lepšiu orientáciu v katalógu by azda bolo vhodné uprednostniť triedenie podľa proveniencie

(napr. mesto Bratislava, Sv. Jur a pod.) alebo abecedné usporiadanie (Lövei 2002).

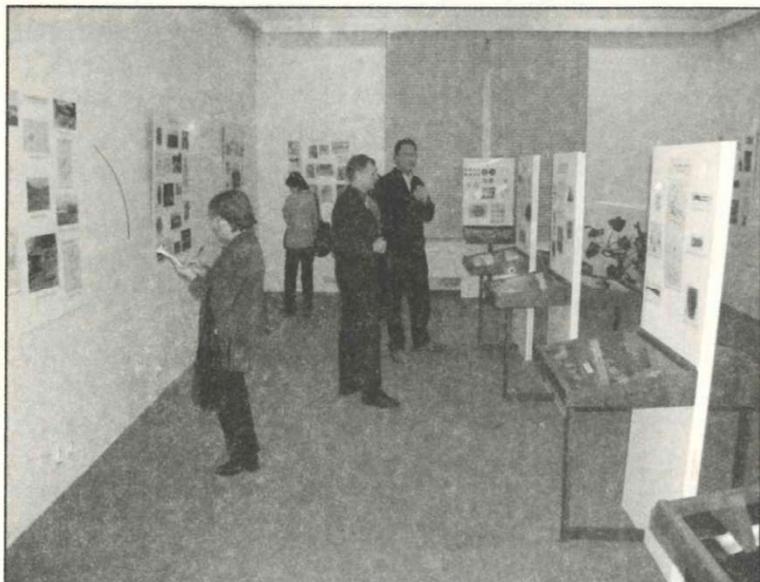
Napriek uvedeným výhradám je potrebné vyzdvihnúť aktuálnosť a potrebu tejto publikácie, z ktorej dobrý dojem je umocnený aj kvalitnou grafickou úpravou a tlačou na kriedovom papieri, čo by zrejme nebolo možné bez finančnej podpory Pezinských tehelní, a.s.

Publikácia "Pálená krása. Tehly a tehliarske značky" ukazuje, že už aj na Slovensku konečne vzniká priestor a vôľa venovať sa štúdiu tejto doposiaľ opomínanej problematiky, ktorého základ sa zostavovateľom katalógu podarilo položiť.

Literatúra:

P. Lövei: Adatok a magyarországi téglagyártás és felhasználás történetéhez (Angaben zur Geschichte der Ziegelherstellung und-Verwendung in Ungarn). Magyar Műemlékvédelem 11, 2002, 225-265.

Archeológia na Spiši



Podtatranské múzeum Poprad (P. Roth) v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV v Nitre - pracoviskom v Spišskej Novej Vsi (M. Soják) otvorili dňa 19. 11. 2004 v Podtatranskom múzeu v Poprade výstavu pod názvom Archeológia na Spiši. Venovaná je 115. výročiu smrti zakladateľa speleoarcheológie na Slovensku Samuela Rotha (1851-1889).

Výstava je rozdelená do dvoch častí. V prvej sa na deviatich paneloch prezentuje trojrozmerným materiálom osídlenie Spiša od paleolitu až po stredovek a novovek. Druhá časť výstavy zachytáva na samostatných paneloch tematické okruhy z oblasti histórie bádania na Spiši, speleoarcheológie a prínos Samuela Rotha v tejto vednej disciplíne. Nechýba

problematika výskumu otvorených nížinných i výšinných sídlisk, pohrebísk, sakrálnych objektov, stredovekých hradov a zaniknutých osád. Nálezy z niektorých archeologických lokalít sú tu širokej verejnosti sprístupnené po prvýkrát. Spomenúť možno epipaleolitické nálezy šwiderínskej kultúry zo Svitu/Lučivnej, súbor keltských mincí, drobných kovových predmetov a rímskych spôn pochádzajúcich z nelegálnej činnosti detektoristov (z nomenovanej lokality), ďalej pamiatky hmotnej kultúry zo zaniknutej stredovekej osady Šoldov, ležiacej v chotári obce Štrba (z výskumu A. Piffľa), alebo nálezy numizmatického charakteru z novoobjavených peňazokazeckých dielní z priestorov spišských jaskýň.

Výstava, ktorá potrvá do 5. decembra 2004, je venovaná nielen širokej laickej verejnosti, ale aj odborným kruhom. O atraktivite výstavy vypovedá živý záujem najmä zo strany miestnych škôl, ktoré ju využívajú vo vyučovacom procese. Nezanedbateľný je tiež interes masmédií.

Marián Soják

Po stopách našich predkov

Od 11. novembra 2004 je vo výstavných priestoroch Vlastivedného múzea v Nových Zámkoch pre verejnosť sprístupnená prvá časť archeologickej expozície. Skoro tridsať rokov museli Novozámočania i návštevníci z iných miest čakať na otvorenie novej archeologickej expozície múzea. Poslednú takúto expozíciu mala verejnosť možnosť navštíviť ešte v polovici 70. rokov vo františkánskom kláštore. Prvá expozícia zaoberajúca sa archeologickými artefaktmi bola otvorená v roku 1936 v priestoroch hotela Zlatý lev. Iniciátormi jej zriadenia boli Ľudovít Albrecht, profesor János Thain, dr. Kazimír Saskó a známy archeológ pôsobiaci v Nových Zámkoch dr. Vojtech Szóke.

Cieľom novej expozície je zachytiť historický vývoj osídlenia novozámockého okresu od staršej doby kamennej (paleolitu) až po staršiu dobu železnú. Povodie dolného toku Nitry, Žitavy a Ipfa hralo dôležitú úlohu v zložitom procese vývoja dejinných udalostí na Slovensku v sledovanom období. Potvrďuje to výskyt významných archeologických lokalít, z ktorých niektoré patria ku skvostom európskeho praveku.



Prostredníctvom najvzácnejších exponátov sú návštevníkom priblížené jednotlivé medzníky kultúrneho, spoločenského a dejinného vývoja ľudskej spoločnosti v tomto geografickom regióne. Vystavené exponáty pochádzajú z archeologických výskumov Vlastivedného múzea v Nových Zámkoch, Archeologického ústavu SAV v Nitre a Archeologického múzea SNM v Bratislave. Územie novozámockého okresu je bohaté na archeologické lokality. V prvom rade sem patria známe opevnené osady vo Svodíne, v Nitrianskom Hrádku a v Malých Kosihách, ďalej sú to pohrebiská z doby bronzovej z Bánova, Tvrdošoviec, Černíka, Nových Zámok, zo Salky, z Malej nad Hronom a z Mužle, ako aj známe kniežacie mohyly z Kolty, Dedinky a Palárikova. Významné postavenie v rámci slovenského praveku zohrali sídliská železovskej skupiny v Štúrove, Dvoroch nad Žitavou, Nových Zámkoch, ako i polykultúrne sídlisko v Mužli-Čenkove.

Úvodná časť expozície je venovaná spôsobu života paleolitického človeka. Vystavené sú kosti ulovených pleistocénnych zvierat (mamut, pratur, bizón) a gravettské kamenné štiepané nástroje.





Druhý tematický celok sa zaoberá predmetmi každodenného života prvých roľníkov a pastierov. K cenným artefaktom patrí kópia lengyelskej antropomorfnéj ženskej plastiky z Nitrianskeho Hrádku, torzo ďalšej plastiky z Bešeňova datované do badenskej kultúry, ako i zoomorfná soška z Nových Zámkov. Keramika je zastúpená tenkostennými, bohato zdobenými nádobkami železovskej skupiny. Širšiu tvarovú škálu nádob prezentujú nálezy lengyelskej a badenskej kultúry. Depot šálok zo Svodína i dvojdielne misy z tej istej lokality sú svedectvom mimoriadnej zručnosti hrnčiarov tej doby.

Tretí tematický okruh predstavuje obdobie veľkých progresívnych zmien vo výrobnom hospodárstve našich predkov - dobu bronzovú. Väčšinu exponátov tvorí hrobový inventár. Zastúpené sú tu kolekcie šperkov zo staršej a strednej doby bronzovej, zbrane a predmety dennej potreby vyhotovené z medi a bronzu. K najcennejším vystaveným predmetom patrí bronzový poklad z Nových Zámkov - Nyárhídu. Zvláštna pozornosť je venovaná materiálnej kultúre opevnenej osady v Nitrianskom Hrádku. Pútavé sú aj súbory keramiky z Mužle-Čenkova a z mladobronzovej náčelníckej mohyly v Kolte.

Staršia doba železná je poslednou témou expozície. Tento dôležitý medzník v histórii ľudstva významnou mierou obohatil kultúrny vývoj aj na území novozámockého okresu, ktorý v staršej fáze osídlila skupina Hurbanovo - Kőzépépáspuszta a neskôr vekezugská kultúra. Charakteristický žiarový pohrebný rítus je predstavený prostredníctvom rekonštrukcie žiarového hrobu z Nových Zámkov-Ragone.

Unikátnym nálezom je kópia eroticky ladeného symbolu plodnosti - ithyphalická bronzová kultová soška muža z Veľkých Loviec.

Ester Kováčová

ARCHEOLÓGIA VO SVETE

Projekt kuvajtsko-slovenskej archeologickej spolupráce a jeho realizácia

V júli 2004 podpísali zástupcovia kuvajtskej Národnej rady pre kultúru, umenie a literatúru (National Council for Culture, Arts & Letters, State of Kuwait/NCCAL) a Archeologického ústavu SAV dohodu, na základe ktorej sa v novembri a v decembri 2004 uskutočnila prvá výskumná sezóna spoločnej kuvajtsko-slovenskej archeologickej expedície na lokalite Al-Khadir na ostrove Failaka.



Pohľad na skúmanú lokalitu Al-Khadir

Toponymum Al-Khadir/Al-Khidr v preklade znamená "Zelený muž", ktorého stretnutie (ako božieho posla) s Mojžišom zaznamenáva Korán. Až do 60. rokov minulého storočia stála na najsevernejšom výbežku ostrova Failaka, na mieste archeologického náleziska skúmaného kuvajtsko-slovenským tímom, svätyňa, ktorá chránila miesto, kde "Zelený muž" zanechal svoju stopu.

Cieľom prvej výskumnej sezóny na lokalite Al-Khadir bolo zistenie rozsahu a potenciálu náleziska a naplánovanie záchrany pamiatkového areálu, poškodeného v čase vojnového konfliktu v zálive začiatkom 90. rokov 20. storočia a neustále ničeného veternou aj vodnou eróziou. Jedným zo zámerov bolo aj overenie teórie, podľa ktorej mohol byť Al-Khadir v bronzovej dobe jedným

z prístavov v priestore dilmunskej kultúry, ktorú jedna z vedeckých teórií stotožnila s biblickou Rajsťou záhradou. V závere 3. a v prvej polovici 2. tisícročia pred Kr. osídlila táto kultúra západné pobrežie Arabského zálivu (východnú časť Saudskej Arábie a priľahlé pobrežia s ostrovmi) a významne sa podieľala na námornom obchode medzi južnou Mezopotámiou, Arabským polostrovom a civilizáciou v povodí Indu.

Na ostrove Failaka sa od 50. rokov 20. stor. skúmalo viacero lokalít tejto kultúry (dánsky a francúzsky archeologický tím), Al-Khadir je však zatiaľ prvým náleziskom na ostrove, ktoré je a bude systematicky skúmané interdisciplinárne. V priebehu prvej sezóny sa geofyzikálnym prieskumom určil rozsah náleziska, na základe geodetických meraní bol vypracovaný tachymetrický plán lokality a jej zázemia, na výskum hospodárskych aktivít obyvateľov pobrežnej osady sa sústredili prírodovedné disciplíny (archeobotanika a archeozoológia), a od budúcej sezóny sa k tímu majú pripojiť geológovia, ktorí budú spolupracovať na zisťovaní morfológického vývoja (severného) pobrežia ostrova. Odkryvom plôch na miestach s najväčšou koncentráciou archeologických pamiatok kuvajtsko-slovenský tím zistil

časti viacpriestorových stavieb z kameňa kladeného na maltu a ich prestavby, ako aj dodnes zachované a in situ stojace typické rebrované zásobnice z bronzovej doby.



Pečatidlá a pečatný valček z 3. - 2. tisícročia pred n. l.

Počas prvej výskumnej sezóny sa okrem iných predmetov našli aj tzv. dilmunské pečatidlá, typické práve pre oblasť dilmunskej kultúry, ako aj pečatný valček, ktorý ukazuje na vplyvy zo susednej Mezopotámie, a je tiež jedným z nálezov, o ktoré sa bude môcť v budúcnosti opierať časové zaradenie pamiatok z lokality.

Dobrá zachovanosť architektúr z bronzovej doby i samotná poloha náleziska na brehu zálivu na severnej strane ostrova dávajú veľmi dobré predpoklady pre jeho pamiatkové a turistické využitie. Výskum pobrežnej (prístavnej ?) osady Al-Khadir bude pokračovať aj v nasledujúcich sezónach. Súčasťou pripravovanej dohody o ďalšej spolupráci od roku 2005 je aj účasť kuvajtských odborníkov na archeologických výskumoch na Slovensku.

Výsledky prvej spoločnej kuvajtsko-slovenskej výskumnej sezóny boli prezentované 1. marca 2005 na seminári, ktorý sa uskutočnil v Archeologickom ústave SAV v Nitre. Odznili na ňom 4 prednášky, venované oficiálnemu pozadiu expedície a perspektívam budúcej spolupráce (prezentoval Karol Pieta, AÚ SAV), archeologickému (prezentovala Lucia Benediková, AÚ SAV) a paleoenvironmentálnemu (prezentovala Zora Miklíková, AÚ SAV) výskumu náleziska Al-Khadir a problémovým okruhom bádania na ostrove Failaka (Shehab A. H. Shehab, NCCAL). Súčasťou seminára bolo aj otvorenie výstavy fotografií o lokalite a o dejinách archeologického výskumu Failaky od polovice minulého storočia vo vestibule budovy SAV na Akademickej 2 v Nitre. Výstava je zatiaľ stále prístupná návštevníkom.

Karol Pieta - Lucia Benediková - Peter Barta

Objav kamennej platne v Bubastise

Nemeckému archeologickému tímu pod vedením Christiana Tietzeho z Postupimskej univerzity pri Berlíne sa nedávno podaril rozhodujúci objav v egyptskom Bubastise - na lokalite, ktorá sa nachádza v priestore začiatku východnej časti delty Nílu. Nález súvisí s obdobím vlády Ptolemaiovcov.

Podobnosť s rosettskou doskou

V delte Nílu našli kamennú platňu (99 x 84 x 65 cm) s textom v jazyku zo starovekého Egypta napísanom v hieroglyfickom a démotickom písme a jeho preklad v starej gréčtine. Ide o nález, ktorý má viaceré paralely s rosettskou doskou. Tú objavili Francúzi v júli 1799 v čase Napoleonovej výpravy do Egypta. Našli ju tiež v delte Nílu, v Rosette (arab. Rašíd). Išlo o polohu, kde sa západné rameno Nílu vlieva do Stredozemného mora (približne 190 km severozápadne od Káhiry). Rosettská platňa pochádza z roku 196 pred n. l. z obdobia vlády Ptolemaia V. Epifana. Text obsahoval dekrét egyptskej kňazskej synody, ktorá sa na počesť mladého Ptolemaia V. Epifana zišla v Memfide 27. marca 196 pred n. l. Ptolemaiovcami boli vládcovia dynastie gréckeho pôvodu. Jej zakladateľom bol diadochos Alexandra Veľkého Ptolemaios. Po Alexandrovej smrti sa jeho ríša rozpadla a Ptolemaios sa stal vládcom Egypta s príslušnými oblasťami prednej Ázie a Cypru. Ptolemaiovcami sa pokúšali prinavrátiť zašlú slávu starovekému Egyptu - v predchádzajúcich tisícročiach jednej z najvýznamnejších ríš starovekého Orientu.

Text na rosettskej doske je napísaný v troch písmach - egyptskom hieroglyfickom, egyptskom démotickom a gréckom hláskovom. Vďaka rosettskej doske sa Jeanovi-Françoisovi Champollionovi podarilo v roku 1822 úspešne završiť rozlúštenie egyptských hieroglyfov.

Objavom v Bubastise svet získal ďalšiu dosku podobnú tej z Rosetty po dlhých 120 rokoch. Aj novoobjavená platňa je dôležitým artefaktom pre egyptológov a jazykovedcov zaoberajúcich egyptskými dialektmi z dlhšej histórie starovekého Egypta.

Reforma kalendára

Text na platni z Bubastisu opisuje zásluhy faraóna Ptolemaia III. Euergeta, ktorý vládol v rokoch 246 až 221 pred n. l. Text na kamennej platni je o to dôležitejší a zaujímavejší, že informuje aj o pripravovanej zmene kalendára, ktorá sa nakoniec neuskutočnila. K úprave kalendára došlo až v čase politickej dominancie Gaia Julia Caesara o viac ako 200 rokov neskôr v Rímskej ríši. Bubastis (Tell Basta alebo Per-Bastet) bol v helenistickom období za vlády Ptolemaiovcov





významnejším náboženským a politickým centrom. Nachádzal sa približne 90 kilometrov severovýchodne od Káhiry. Pred dvomi rokmi (na jar 2002) tu tím nemeckého bádateľa Christiana Tietzeho objavil nádhernú sochu Nefertari, manželky jedného z najvýznamnejších egyptských faraónov - Ramesseho II.

Mesto Tanis

Platňa z Bubastisu nie je prvým a jediným nálezom nemeckých archeológov, ktorý má význam pre výskum na poli starovekej lingvistiky. V roku 1866 našiel, napríklad, nemecký egyptológ Karl Lepsius v Tanise blok kameňa. Na jednej strane bol na tomto bloku hieroglifický nápis v egyptčine spolu s gréckym prekladom. Na druhej strane sa nachádzal text toho istého významu napísaný v démotickom písme. Tento blok kameňa z Tanisu je známy pod názvom Kanopský dekrét. Mesto Tanis (egypt. Džanet, arab. Sán el-Hagar) bolo hlavným mestom 14. nomu v Dolnom Egypte v delte Nílu približne 130 km severovýchodne od súčasnej egyptskej metropoly Káhiry. Donedávna bol Tanis mylné stotožňovaný s Avarisom, hyksóskou metropolou v delte Nílu. Až nedávne objavy, najmä rakúskych bádateľov pod vedením prof. Manfreda Bietaka, poopravili tento názor a Avaris sa dnes lokalizuje do neďalekej (južným smerom) lokality Tell el-Dabca.

Literatúra:

G. Agnese/M. Re: Staroveký Egypt. Umenie a archeológia krajiny faraónov. Bratislava 2003.

V. Krupa/J. Genzor: Jazyky sveta v priestore a čase. Bratislava 1996.

M. Verner: Pyramidy, tajemství minulosti. Praha 1997.

P. Pavúk/ D. Hulínek: Avaris, mínojské fresky vo východnom Stredomorí a egejská chronológia.

Drahoslav Hulínek

OKIENKO ARCHEOLOGICKEJ RADY

Výskumná dokumentácia a správa z archeologického výskumu po novom

Po nadobudnutí platnosti Zákona SNR č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu a neskôr i Vyhlášky Ministerstva kultúry Slovenskej republiky č. 16/2003 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon o ochrane pamiatkového fondu, nastala v odborných kruhoch diskusia o tom, čo má výskumná správa a výskumná dokumentácia spĺňať, resp. ktoré náležitosti a v akom rozsahu má obsahovať. Nie nepodstatnou otázkou sa v tejto súvislosti ukazuje aj termín jej odovzdania.

V tejto súvislosti sa na svojom zasadnutí 6. apríla 2004 a 30. júna 2004 Archeologická rada pri Ministerstve kultúry SR zaoberala aj návrhom - podkladom "Metodickej pomocnej inštrukcie (ďalej MPI) PÚ SR a KPÚ pre vypracovanie a posudzovanie výskumnej dokumentácie z archeologických výskumov ako doplňujúci odborný-metodický podklad k Zákonom č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu a Vyhláške Ministerstva kultúry Slovenskej republiky č. 16/2003 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon o ochrane pamiatkového fondu", ktorú na základe konzultácie s vedením Pamiatkového úradu SR predložil člen Archeologickej rady PhDr. P. Baxa.

Po obsiahlej diskusii a hlasovaní k jednotlivým častiam a bodom MPI PÚ SR členovia Archeologickej rady odporučili jej znenie. Na spoločnom stretnutí zástupcu AR MK SR a PÚ SR mala byť MPI v zmysle rokovania AR upravená a následne, na základe prísľubu PhDr. P. Baxu, rozposlaná všetkým oprávneným osobám, príp. i osobám s osobitnou odbornou spôsobilosťou.

Vzhľadom k tomu, že členovia AR považujú tento dokument za veľmi dôležitý, uverejňujeme ho i na stránkach Informátora so zámerom, aby sa odborná verejnosť mohla aj touto cestou oboznámiť s materiálom prerokovaným a odporúčeným Archeologickou radou pri MK SR.

Metodická pomocná inštrukcia

1. Úvodom

MPI má odporúčací charakter a je určená pre vyhotovenie a posudzovanie výskumnej dokumentácie/výskumnej správy z archeologických výskumov. Vypracovaná bola na základe zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu, Vyhlášky Ministerstva kultúry SR č. 16/2003, Metodickéj pomocnej inštrukcie k výkonu špecializovanej štátnej správy na ochranu archeologických nálezov a archeologických nálezísk a Smernice oddelenia dokumentácie a vedeckých skladov Archeologického ústavu SAV Nitra. MPI bola spracovaná za účelom štandardizácie vyhotovenia výskumnej dokumentácie/výskumnej správy z archeologického výskumu, pričom pre potreby inštitúcie môže byť jej obsah a rozsah nad požadovaný rámec upravený v zmysle interných predpisov.

S predloženou výskumnou dokumentáciou alebo výskumnou správou je možné narábať iba v súlade so zákonom SNR č. 618/2003 Z. z. o autorskom práve a právach súvisiacich s autorským právom (autorský zákon). Výskumná správa je v zmysle autorského zákona vedecké dielo a v tomto kontexte je potrebné narábať aj s údajmi. Údaje z výskumnej správy je možné použiť výhradne na výkon štátnej správy.

V prípade vrátenia výskumnej dokumentácie/výskumnej správy sa jej zostavovateľ môže obrátiť na Archeologickú radu pri MK SR, ktorá posúdi oprávnenosť dôvodov vrátenia výskumnej dokumentácie/výskumnej správy PÚ SR alebo KPÚ v zmysle MPI PÚ SR.



2. Vymedzenie pojmu "archeologický výskum" a "výskumná správa/výskumná dokumentácia"

Archeologický výskum je súhrn odborných činností zameraných na vyhľadávanie, identifikáciu, vyhodnocovanie, dokumentáciu a záchranu archeologických nálezov a archeologických nálezísk ako aj vyhľadávanie a zber huteľných archeologických nálezov na povrchu zeme, v zemi a pod vodou (§ 36 ods. 1 zákona).

Archeologický výskum sa delí podľa účelu na: pamiatkový (§ 35 ods. 2 zákona), záchranný (§ 37 ods. 1 zákona), so špecifickou formou vyzdvihnutie nálezu (§ 40 ods. 3 zákona) a na výskum pre vedecké a dokumentačné účely (§ 35 ods. 2 zákona).

Archeologický výskum je oprávnený vykonávať archeologický ústav; iná právnická osoba iba na základe oprávnenia vydaného ministerstvom (§ 36 ods. 2 zákona).

Výskumná dokumentácia je základným dokumentom vedeckého výskumu, druhom prípravnej projektovej dokumentácie pre obnovu národných kultúrnych pamiatok, a pamiatkových území (§ 32 ods. 10 zákona).

Výskumná dokumentácia slúži na presné a podrobné podchytenie nálezovej situácie na skúmanom archeologickom nálezisku. Výskumná správa musí obsahovať náležitosti v zmysle vyhlášky 16/2003 Z. z., t. j. ide o základné informácie potrebné pre rozhodovanie PÚ/KPÚ. Potrebné je tiež vypracovať tzv. podrobné správy (spravidla v dlhších časových horizontoch). Tie musia byť v origináloch uložené a zaevidované v inštitúcii, ktorá vykonáva výskum.

Výskumnú dokumentáciu odovzdáva KPÚ vlastník, alebo ten kto vykonáva výskum pre vedecké alebo dokumentačné účely do 60 dní od ukončenia výskumu podľa § 39 ods. 9 zákona. Oprávnená osoba môže požiadať o predĺženie tejto lehoty. Výskumná dokumentácia je posudzovaná Krajským pamiatkovým úradom na základe vyhlášky MK SR č. 16/2003 Z. z, ktorou sa vykonáva zákon č. 49/2002 o ochrane pamiatkového fondu.

3. Obsah výskumnej správy/výskumnej dokumentácie

Výskumná dokumentácia v zmysle vyhlášky obsahuje najmä:

- 1) Základné údaje o zadaní výskumu a archeologickom nálezisku - § 7 písmeno a), b) vyhlášky.
- 2) Poloha archeologického náleziska - § 7 písmeno c) vyhlášky.
- 3) Topografický opis archeologického náleziska - § 7 písmeno a) vyhlášky.
- 4) Geologický a pedologický opis archeologického náleziska - § 7 písmeno a) vyhlášky.
- 5) História výskumu archeologického náleziska - § 7 písmeno d) vyhlášky.
- 6) Metóda a organizácia výskumu - § 7 písmeno e) vyhlášky.
- 7) Zhodnotenie výsledkov výskumu - § 7 písmeno i) vyhlášky.
- 8) Návrh režimu ochrany a možnej prezentácie archeologického náleziska - § 7 písmeno k) vyhlášky.
- 9) Dokumentácia výskumu - § 7 písmeno f), g), h) vyhlášky.
- 10) Prílohy - § 7 písmeno j) vyhlášky.

k bodu 1) Uviesť nasledovné údaje:

- Názov stavby.
- Číslo rozhodnutia Pamiatkového úradu alebo Krajského pamiatkového úradu, prípadne číslo dekrétu Archeologickej rady Ministerstva kultúry Slovenskej republiky, ktoré obsahuje základné údaje.

- Druh výskumu (pamiatkový, záchranný, pre vedecké a dokumentačné účely).
- Doba trvania terénnych prác.
- Obec (uviesť aj starší názov).
- Druh náleziska.
- Datovanie

k bodu 2) Situovanie náleziska - jednoznačná podmienka lokalizácie na výseku mapy v mierke 1: 10 000, v prípade historických mestských jadier je žiadúce aj zaznačenie výskumu na podrobnejšej mape, pomocou buzoly (kompasu) Křovákovým systémom.

Presné zameranie náleziska sa bude požadovať pri výskumoch, kde bude v príslušnom rozhodnutí PÚ/KPÚ daná povinnosť stavebníkovi/investorovi poskytnúť oprávnenej osobe vykonávajúcej výskum zameranie lokality v súradnicovom systéme v tlačenej i digitálnej forme.

k bodu 3) Opis významných geografických prvkov okolia náleziska, strategických a komunikačných dominant. Geografické vyhodnotenie polohy náleziska podľa Atlasu Slovenskej socialistickej republiky a karty CEANS, časť geografické prostredie.

k bodu 4) (nepovinný údaj) V prípade možnosti (napr. poskytnutie potrebných údajov investorom stavby) odporúča sa doplniť výskumnú správu o dokumentáciu geologických pomerov, pedologickou charakteristikou súčasných pôdných pomerov alebo v prípade pochovaných pôdných horizontov a prírodných sedimentov datovateľných archeologickými metódami urobiť účelovú pedologickú analýzu na archeologickom nálezisku.

k bodu 5) Známe údaje o nálezisku a informácie o prechádzajúcich výskumoch lokality v chronologickom poradí s uvedením trvania jednotlivých výskumných sezón a citáciou prameňov.

k bodu 6) Použité výskumné metódy, spôsob označovania sond/sektorov a jednotlivých objektov/hrobov, údaje o organizácii práce a podiele jednotlivých pracovníkov na výskume.

k bodu 7) Charakteristika náleziska a jeho objektová skladba, stručné vyhodnotenie nálezových situácií a určenie chronológie zistených kultúrnych horizontov a objektov.

k bodu 8) Spôsob zabezpečenia preskúmanej plochy po ukončení výskumnej sezóny, resp. výskumu alebo jeho skúmanej časti a odporúčanie spôsobu jeho možnej ochrany a návrh prípadnej prezentácie.

k bodu 9) Denník výskumu a nálezové listy - technický denník: Denník výskumu (základný dokument výskumnej dokumentácie) - obsahuje denné administratívno-technické záznamy o organizácii práce, personálnom obsadení,



údaje o klimatických pomeroch na nálezisku, mimoriadnych udalostiach počas výskumu a záznamy o priebehu prác na jednotlivých častiach skúmanej plochy.

Prírastkový katalóg hnuťelných archeologických nálezov a vzoriek na odborné expertízy: Evidencia všetkých hnuťelných archeologických nálezov formou prírastkového katalógu.

Katalóg nehnuteľných archeologických nálezov - odborný denník: Ide o komentovaný prírastkový katalóg hnuťelných nálezov, ktorý obsahuje základné informácie o objekte alebo kultúrnej vrstve. Vede sa priebežne.

Grafická dokumentácia terénnej situácie a nehnuteľných nálezov: Grafická dokumentácia by mala obsahovať najmä celkový plán (mierka 1:50 až 1:500) preskúmanej plochy a plány jednotlivých objektov/hrobov (pôdorysy, profily v mierke 1:10 až 1:50), najmä charakteristických a významných nehnuteľných archeologických nálezov.

Obrazová dokumentácia archeologických nálezov: Obrazová dokumentácia nehnuteľných a hnuťelných archeologických nálezov obsahuje výber kresieb a fotozáberov dôležitých pre datovanie a interpretáciu náleziska.

k bodu 10) Odborné posudky a expertízy: Až na špecifické prípady sú obvykle zaradené do dokumentácie dodatočne. Ich formálna a obsahovaná stránka je daná normami príslušnej disciplíny.

Zápisy z komisií a hodnotenia garantov: Príkladajú sa v kópii.

Administratívna agenda z výskumu: Obsahuje administratívne dokumenty, ktoré súvisia s realizáciou archeologického výskumu.

Stanovisko a CEANS karta: Písomné stanovisko (kladné alebo záporné), v ktorom autor výskumnej správy súhlasí/nesúhlasí s poskytnutím kópie výskumnej správy/výskumnej dokumentácie v zmysle § 39 zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu Archeologického ústavu SAV v Nitre za účelom vedenia centrálnej evidencie výskumných správ. Za týmto účelom autor výskumnej správy/výskumnej dokumentácie zašle vyplnenú CEANS kartu Archeologického ústavu SAV v Nitre.

Dôležité upozornenie: V zmysle Zákona SNR č. 618/2003 Z. z. o autorskom práve a právach súvisiacich s autorským právom (autorský zákon) nie je možné, aby si organizácia, oprávnená osoba alebo fyzická osoba vytvárala databázu kariet © CEANS AÚ SAV Nitra bez písomného súhlasu Archeologického ústavu SAV Nitra. Karta CEANS Archeologického ústavu SAV Nitra je opatrená symbolom ©. Z tohoto dôvodu nie je v súlade s autorským zákonom požadovať od autora výskumnej správy/výskumnej dokumentácie zaslanie vyplnenej CEANS karty ktoroukoľvek inštitúciou alebo jednotlivcom.

Ivan Cheben
člen Archeologickej rady pri MK SR

JUBILEÁ

V roku 2005 sme si pripomenuli/si pripomenieme životné jubileá našich členov:

70 rokov

PhDr. Eva Kolníková, DrSc.; PhDr. Mária Lamiová-Schmiedlová, CSc.; doc. PhDr. Juraj Pavúk, DrSc.

60 rokov

Ing. František Elias

Jubilantom srdečne blahoželáme!

OPUSTILI NAŠE RADY

Za |Mgr. Janou Katkinovou (1969 - 2005)



Veľmi nečakane a bolestne nás zasiahla správa o náhlom odchode našej bývalej kolegyne, Mgr. Jany Katkinovej, rod. Ružičkovej. Opustila naše rady dňa 11. februára po krátkej a zákernej chorobe vo veku iba 35 rokov.

Narodila sa 9. júna 1969 v Bratislave. Od roku 1987 študovala na Filozofickej fakulte Univerzity J. A. Komenského v Bratislave archeológiu a históriu a štúdium úspešne ukončila v roku 1992. V novembri toho istého roku nastúpila na študijný pobyt na Archeologický ústav SAV v Nitre. Zúčastňovala sa mnohých prieskumov a výskumov a už v prvých mesiacoch po nástupe na pracovisko sa jej podarilo objaviť aj nové lokality na Záhorí. Táto oblasť bola v centre jej záujmu už od obdobia jej vysokoškolského štúdia. Osídleniu Záhoria a jeho vzťahu k prírodnému prostrediu sa venovala aj vo svojej diplomovej práci, ktorú krátko po nástupe na Archeologický ústav publikovala ("Osídlenie Záhorskej nížiny v období kultúry popolnicových polí a v dobe halštatskej vo vzťahu k prírodným podmienkam", Slov. Arch. 42-2, 1994, 335-367). Medzinárodné uznanie si zaslúžila jej štúdia "Settlement of alluvium of the river Morava in the Urnfield and Hallstatt periods in



dependence of natural conditions" publikovaná v časopise Ekologia, Supplement 1, 1994, 15-20.

Janka Katkinová od začiatku vykonávala svoju prácu cieľavedome a s veľkým nasadením. Mala mnoho ambiciózných plánov do budúcnosti. Zvládala náročnú prácu archeológa a vedela zosúladiť prácu v teréne s teoretickou vedeckou činnosťou. Janka bola veľmi pracovitá, usilovná a svedomitá, preto výsledky jej práce nedali na seba dlho čakať. Postupne zverejnila viacero článkov, vedeckých štúdií, recenzií a správ v odborných časopisoch a zúčastňovala sa vedeckých konferencií. Popri tom nezištne a s vervou pomáhala aj v iných oblastiach, najmä pri organizovaní a sprístupnení vedeckej knižnice Archeologického ústavu po jej presťahovaní do nových priestorov.

Aj počas materskej dovolenky, na ktorú nastúpila na konci roka 1994, sa živo zaujímal o dianie na pracovisku. Vychovávala dve deti - Sašku a Slavka - a tešila sa, že po návrate bude môcť ďalej naplňať svoje ciele a predsavzatia. Vždy dokázala zosúladiť náročnú prácu archeológa s povinnosťami matky. Bola tak nielen vzornou a obetavou mamou, ale svedomito si plnila aj svoje pracovné povinnosti. Po ukončení materskej dovolenky sa v roku 1999 stala internou doktorandkou na Archeologickom ústave SAV. Vtedy začala pracovať na dizertačnej práci s témou "Lužická kultúra na strednom Považí". Mala neľahkú úlohu, pretože ťažiskom bolo moderné vyhodnotenie staršieho výskumu z Ilavy-Porubskej doliny. S veľkým nasadením preverovala nálezový materiál uložený v zbierkach múzea v Martine, postupne ho dokumentovala a analyzovala. Pracovala systematicky a cieľavedome. Dobré výsledky jej práce počas doktorandského štúdia s uznaním hodnotil aj jej školiteľ PhDr. Ladislav Veliačik, DrSc. Na viacerých vedeckých podujatiach referovala o náleziskách lužickej kultúry, ktoré spracovávala v rámci svojej dizertačnej práce ("Nové nálezy lužickej kultúry na Hornej Nitre", Pravěk, N.Ř. 10, 2000, 395-409).

Od roku 2002, po odchode na nové pracovisko - Pamiatkový úrad v Bratislave - pokračovala v doktorandskom štúdiu externe a jej práca bola krátko pred dokončením.

V mene celej archeologickej obce sme sa dňa 17. februára s našou Jankou navždy rozlúčili. Bola milou a prívetivou kolegyňou, vždy ochotnou pomôcť aj iným. Jej dobré srdce, úprimnosť a záujem o všetko dianie okolo seba boli jej prirodzenými vlastnosťami. Bola pre nás príkladom statočného boja, do poslednej chvíle sa nevzdávala krutému osudu.

Buď zbohom, Janka! V našich myšliach ostaneš navždy medzi nami, budeme Ťa v kruhu Tvojich priateľov často spomínať!

Češť Tvojej pamiatke!

Susanne Stegmann-Rajtár

Milan Slaninák 25.01 1938 +187.12. 2004

Krátko pred koncom roku 2004 navždy opustil rady slovenských múzejníkov a archeológov Milan Slaninák.

Narodil sa 25. januára 1938 v Čadci. Štúdium archeológie ukončil v roku 1936 na filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. 6. júla 1963 nastúpil pracovať do Slovenského národného múzea (SNM) v Martine na uvoľnené miesto archeológa po Igorovi Hrubcovi. Tu pôsobil, a ako kustód spravoval jednu z najstarších (zakladateľ A. Kmet') a najväčších archeologických zbierok na Slovensku, až do predčasného odchodu do dôchodku 4. apríla 1992.

Celoživotným zameraním M. Slanináka v martinskom múzeu, okrem odbornej správy archeologických zbierok, sa stala stredoveká archeológia a záchranný archeologický prieskum na stavbách realizovaných v okrese Martin. Jeho orientácia na stredovek a mladšie časové obdobia súvisela s vtedajšími potrebami etnografického múzea, ktoré v 60. rokoch 20. storočia začalo s prípravou a budovaním celoslovenského národopisného múzea v prírode - Múzea slovenskej dediny. Pre poznanie stredovekej dediny a vývinu dedinskej architektúry na strednom Slovensku uskutočnil archeologické výskumy zaniknutých stredovekých osád Sebeslavce a Vachotovice v okrese Martin. Výsledky výskumov čiastočne publikoval v Zborníku SNM - Etnografia 1975. Pre potreby pamiatkovej obnovy robil výskumy renesančného kaštieľa v Trebostove a gotického kostolíka v Hornom Jasene. Archeologickú zbierku SNM obohatil tiež o početné nálezy z rozsiahleho popolnicového pohrebiska Lužickej kultúry, ktoré podrobne prekopával so Z. Benkovskou - Pivovarovou na lokalite Martin - Sever v polovici 60. rokov 20. storočia.

Ako múzejník sa tiež podieľal na prezentácii archeológie a archeologických nálezov z Turca formou výstav, pútavých prednášok a besied pre širokú verejnosť. V roku 1979 pripravil v spolupráci s prof. M. Novotnou výstavu Praveké bronzové poklady na Slovensku. V roku 1982 Archeologické pamiatky Turca a v roku 1976 Praveké nástroje. Podieľal sa aj na archeologickej časti národopisnej expozície Človek a pôda v SNM v roku 1975.

Jeho prácu a rozpracované zámery predčasne ukončila vážna choroba a predčasný odchod do dôchodku v 1992. Naposledy sa zišiel so svojimi kolegami a priateľmi na otvorení výstavy Zlatý vek v Karpatoch v Slovenskom národnom múzeu v Martine, 10. júna 2004, ktorú pripravil jeho dlhoročný priateľ z AÚ SAV v Nitre prof. V. Furmánek.

Stano Horváth





Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2003. Nitra 2004, 201 strán textu, 160 čiernobielych obrazových príloh

Barker, G. – Rasmusen, T.: Etruskové. Praha 2005, 423 strán

- Úplný výklad dejín Etruskov a ich spoločnosti v prístupnom jazyku.



Collinson, P.: Reformácia. Bratislava 2004, 203 strán

- Reformné hnutie v 16. storočí, z ktorého vzišli luteráni, kalvinisti, hugenoti, presbyteriáni a anglikánska cirkev, zásadným spôsobom zmenilo identitu vznikajúcich národných štátov Európy. Autor, jeden z najvýznamnejších historikov tohto obdobia hľadá príčiny a dôsledky reformácie cirkvi neskorého stredoveku.

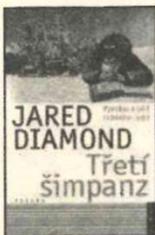


Čambal, R.: Bratislavský hradný vrh – akropola neskorolaténskeho oppida. Zborník Slovenského národného múzea. Supplementum 1. Bratislava 2004, 126 strán textu, 78 tabuliek

- Komplexná analýza laténskych nálezov z hradného kopca v Bratislave.

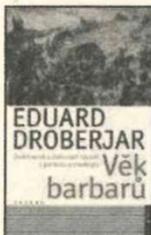
Diamond, J.: Tretí šimpanz. Praha 2004, 394 strán

- Provokatívny pohľad na základy ľudskej civilizácie.



Droberjar, E.: Věk barbarů. Praha 2005, 260 strán

- Sťahovanie národov v Čechách a na Morave



Fletcher, R.: Kříž a půlměsíc. Křesťanství a islám od Muhammada po reformaci. Praha 2004. 140 strán

- Ďalšia kniha o frekventovanej problematike tretieho tisícročia. Na rozdiel od množstva podobnej literatúry je odbornejšia a menej generalizujúca.





Friesinger, H. – Stuppner, A. ed.: Zentrum und Peripherie – Gesellschaftliche Phänomene in der Frühgeschichte. Wien 2004, 436 strán

- Zborník materiálov 13. medzinárodného sympózia „Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im mittleren Donaauraum.“ Zwettl, december 2000.

Fusek, G. ed.: Zborník na počesť Dariny Bialekovej. Communicationes Instituti archaeologici Nitriensis. Academiae scientiarum Slovacae. Nitra 2004, 462 strán

- Publikácia k okrúhlemu jubileu významnej slovenskej bádateľky.

Hanuliak, M.: Veľkomoravské pohrebiská. Pochovávanie v 9.-10- storočí na území Slovenska. Studia Instituti archaeologici Nitriensis. Academiae scientiarum Slovacae. Nitra 2004, 280 strán textu, 244 čiernobielych obrázkov, 109 tabuliek

- Dôležitá publikácia k bádaniu o problematike pohrebného rítu v období stredoveku.

Hošek, R.: Náboženství antického Řecka. Praha 2004, 240 strán, 11 farebných a 58 čiernobielych fotografií

- Kniha svojím obsahom presahuje vlastný názov. Zaoberá sa nielen náboženstvom antického Grécka, ale i zvykmi a mýtami okolitých národov.



Krekovič, E. ed.: Kult a mágia v materiálnej kultúre. Bratislava 2004, 112 strán

- Zborník príspevkov z rovnomennej konferencie v Bratislave v januári 2003. Materiály z oblasti archeológie, etnológie a religionistiky.

Krejčí, J. – Magdolen, D.: Zajímavosti ze země pyramid aneb 100 NEJ ze starého Egypta. Praha 2005, 416 strán

- Práca dvoch mladých slovensko-českých egyptológov. Publikácia je doplnená názornými perokresbami a fotografickou prílohou.



MEDEA VIII, Studia mediaevalia et antiqua. Bratislava 2004, 101 strán

- Zborník príspevkov mladých archeológov a historikov.

Slovenská archeológia LII – 2, Nitra 2004, 174 strán

Romsauer, P.: Pyraunoi. Prenosné piecky a podstavce z doby bronzovej a doby železnej. Nitra 2003, 183 strán textu, 72 tabuliek, 14 obrázkov, 8 strán mapovej prílohy, vložená mapa

- Publikácia obsahuje rozsiahly katalóg nálezov pyraunov. Autor sa okrem ich regionálneho a chronologického triedenia venuje i otázke ich funkcie.

Sykes, B.: Sedm dcér Eviných. Praha 2004, 243 strán

- Jeden z pohľadov na evolúciu človeka.

Trachsel, M.: Untersuchungen zur relativen und absoluten Chronologie der Hallstattzeit, Teil 1-2.

Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie. Band 104, Bonn 2004, 620 strán

- Veľmi dôležitá publikácia k relatívnemu a absolútnemu datovaniu staršej doby železnej.

Wiedermann, E.: Archeoenviromentálne štúdie prehistorickej krajiny. Nitra 2003, 138 strán, 6 grafík, 52 čiernobielych obrázkov

- Pohľad na niektoré „nedeštruktívne“ metódy archeológie.

Zábojník, J.: Slovensko a avarský kaganát. Studia archaeologica et mediaevalia. Tomus VI, Bratislava 2004, 147 strán textu, 43 čiernobielych obrázkov, 17 tabuliek, 2 strany mapových príloh

- Štúdia o jednej z najdôležitejších etáp vývoja včasného stredoveku na území Slovenska

Zborník Slovenského národného múzea – Archeológia XCVIII. Bratislava 204, 233 strán

Branislav Kovár

Informátor SAS XVI/2005/1

Informátor SAS XV/2004/2



UPOZORNENIE

Doktorandi AÚ SAV v Nitre začínajú organizovať pravidelné stretnutia, tzv. "doktorandské kolokviá", na ktorých budú prezentovať predbežné výsledky svojich dizertačných prác. Stretnutia sa budú konať vždy prvý utorok v mesiaci, najbližšie jednáko až 7. 6. 2005. Na kolokviá sú srdečne pozvaní aj záujemcovia z iných doktorandských školiacich pracovísk. Téma nasledujúceho stretnutia bude upresnená neskôr. Informácie poskytnete redakcia Informátora na e-mailovej adrese uvedenej v tiráži.

ZMENY V ČLENSKEJ ZÁKLADNI

Noví členovia

Mgr. Rastislav Hreha; Tomáš Zachar; Peter Tóth

O zrušenie členstva požiadal Miroslav Strakoš.



Podzámčok-Dobra Niva, letecky zaber

Redakčná výzva

Záujemcov o uverejnenie príspevkov prosíme o zasielanie rukopisov na adresu uvedenú v tiráži alebo na e-mailovú adresu hlavnej redaktorky (luciabenedikova@yahoo.com).

Rukopisy zasielajte v nasledovnej forme:

1. Texty vo formáte *.rtf/doc, bez akýchkoľvek tabulátorov, odrážok, najpraktickejším variantom je použitie fontu Times New Roman CE. Do textu nevkładajte žiadne logá, obrázky a pod.
2. Obrazovú prílohu posielajte oddelene, digitalizované fotografie vo formáte *.jpg/psd, kresby *.tif/jpg. Texty k obrazovej prílohe uveďte v textovej časti príspevku.

Ďakujeme.

Za znenie a obsah príspevkov zodpovedajú autori.

REDAKČNÁ UZÁVIERKA NASLEDUJÚCEHO ČÍSLA JE 31. 10. 2005!!!

Vydáva Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV v Nitre (Akademická 2, 949 21 Nitra).
Hlavný redaktor: Mgr. L. Benediková, Redakčná rada: PhDr. I. Cheben, CSc., PhDr. J. Chovanec, PhD.,
Mgr. R. Malček, Mgr. M. Soják, PhD., PhDr. V. Turčan. Počítačová sadzba: L. Benediková, P. Červeň.
(Na embléme pintadera zo 6. stor. pred Kr. zo Smoleníc. Návrh a grafické stvárnenie J. Margettová).
Tlač: Michel Angelo Nitra